

Recenzje, sprawozdania i tłumaczenia

Sylwester Gaworek, *Utracony blask. Filozoficzne uwarunkowania współczesnego sporu o wartości*, Wydawnictwo Duc In Altum, Warszawa 2011, ss. 261.

W obiegowej opinii filozofia uchodzi za naukę abstrakcyjną, odstającą od realnych problemów świata, domenę ekscentryków i odmieńców, którzy wiodąc rozmaite dysputy, sankcjonują swój status oryginała. W epoce cywilizacji technicznej, kiedy kładzie się nacisk na szybki, doraźny efekt ludzkiej działalności (zwłaszcza zysk), z pobłażliwością patrzy się na wysiłki czynione przez filozofów, którzy po raz kolejny pragną odpowiedzieć na dawno postawione pytania, roztrząsających ciągle te same kwestie czy problemy. Książka ks. Sylwestra Gaworka, która ukazała się w Wydawnictwie Duc In Altum, wyraźnie zaprzecza tym uproszczonym i niesprawiedliwym opiniom. Co więcej, ukazuje nauki filozoficzne jako obszar ludzkiej aktywności, mający decydujący wpływ na kształt naszego świata i ludzkiego postrzegania zachodzących w nim procesów i pojawiających się zjawisk.

Przed laty ks. prof. Michał Heller sformułował teorię o tzw. opóźnieniu w fazie. Jego zdaniem proces „wchłaniania” przez kulturę popularną idei filozoficznych, tworzonych przez naukowców, trwa około pięćdziesięciu lat. Idea filozoficzna – najpierw badana przez specjalistów, potem inspirująca popularyzatorów-publicystów, ulega przemianom i staje się ostatecznie czynnikiem stymulującym sposób myślenia, wartościowania i funkcjonowania tzw. zwykłego człowieka. Sposób ukazywania problemów filozoficznych przez autora *Utraconego blasku* w pełni potwierdza tę teorię. Ks. Gaworek w mistrzowski sposób przedstawia, jak pojawiające się w przestrzeni filozoficznej problemy, pozornie abstrakcyjne, wysublimowane i niejako oderwane od rzeczywistości, znajdują swoje przełożenie na

konkretne zjawiska i postawy obierane we współczesnej kulturze. Nic nie dzieje się bez przyczyny. Ta klasyczna teza metafizyki – dzięki wnikliwemu opisowi historio-filozoficznych procesów ideowych – znajduje swoje prakseologiczne (nieraz zatrważające) potwierdzenie.

Autor prowadzi czytelnika przez kolejne – przedstawiane przez siebie – kwestie, dbając o przejrzystość i jasność przekazu, zawsze nakreślając kontekst powstania określonych koncepcji ideowych, precyzyjnie wyjaśniając wprowadzane kolejne filozoficzne terminy. Pozycję tę uznać z tej racji należy za dobry podręcznik inicjujący zainteresowanie filozoficznymi problemami, ukazujący filozofię jako naukę nie teoretyczną, ale pod każdym względem mającą swe odniesienia do rzeczywistości i ją kształtującą. Skutkiem odnoszenia fundamentalnych pytań filozoficznych do istniejącego świata jest właśnie sygnalizowany w tytule „świat wartości”, którego kształt, sposób rozumienia, siła oddziaływania uzależnione będą od przyjęcia określonych filozoficznych rozwiązań. Potwierdzają to kolejne kwestie i zagadnienia poruszane w książce.

Swe rozważania ks. Gaworek podzielił na cztery zasadnicze części. Pierwsza dotyczy zagadnień życia społecznego i relacji międzyludzkich. Druga poświęcona została problematyce sposobu rozumienia rzeczywistości, analizowanej w kontekście przeciwstawienia sobie koncepcji materialistycznego i spirytualistycznego jej rozumienia. Trzeci rozdział jest próbą ukazania praktycznych konsekwencji przyjęcia określonego stanowiska wobec rzeczywistości transcendentnej. Odrzucenie bądź afirmacja prawdy o istnieniu Boga – zdaniem autora – rodzi brzemiennie w skutkach koncepcje rozumienia miejsca religii w życiu człowieka i tworzonych przez niego społeczności. Możemy więc tu mówić o tematyce z zakresu filozofii bądź socjologii religii. Czwarta – ostanía część rozprawy – to celna analiza skutków przyjęcia tezy o absolutnej wartości człowieka i jego wolności. Problematyka antropologiczno-filozoficzna zostaje tu ukazana przede wszystkim w kontekście tzw. „zdobyczy” postmodernizmu i charakteryzujących go zjawisk, obserwowalnych w otaczającym nas świecie. Rozprawa ks. Gaworka nie jest więc – co może sugerować tytuł – książką z zakresu moralności, lecz etyczną interpretacją filozofii jako takiej, nadającą kolejnym jej działom walor praktyczno-aksjologiczny.

Siłą dyskursu tej publikacji jest jego racjonalność. Autor konsekwentnie wystrzega się uproszczeń i pokusy „brania za dobrą monetę” obiegowych, powszechnie uznawanych za prawdziwe opinii, które tak naprawdę nie mają nic wspólnego z adekwatnym opisem świata i zachodzących w nim zjawisk i procesów. Konsekwentna logika wywodu opartego na racjonalnym badaniu zakresu znaczeń i precyzyjnym używaniu przyjętej terminologii, bezlitośnie demaskuje funkcjonujące we współczesnej kulturze mity.

Historia uczy nas, że to mit poniekąd inicjuje ruch kulturowy i polityczny. Umożliwia bowiem zdefiniowanie rzeczywistości, staje się źródłem wiedzy, a jednocześnie nie domaga się głębszych uzasadnień. Mit objaśnia, ale nie wyjaśnia. Mityczna opowieść przedstawia prawdy, które są święte, niepodważalne, pierwotne. Problem obecnej kultury polega na tym, że zdając się na mity, straciła ona wiarę w sens poszukiwania i możliwość znalezienia obiektywnej prawdy. Mit jej wystarcza, choćby z tego względu, że łatwo poddaje się on modyfikacjom, uzupełnieniom czy reinterpretacji. Ks. Gaworek pokazuje, zgubne dla racjonalnego postrzegania świata i budowanego na nim systemu wartości, skutki funkcjonowania kultury opartej na micie. Dlatego jako alternatywę proponuje siłę racjonalnej refleksji nad światem, która domaga się fundamentu prawdy, będącej warunkiem rozwoju i możliwości obiektywnego wartościowania pojawiających się ideowych propozycji.

Rozważania ks. Gaworka cechuje zmysł dogłębnej obserwacji i analizy cywilizacyjnych procesów oraz umiejętność łączenia ich w kategoriach przyczynowo-skutkowych. Całościowa wizja świata, jaką proponuje autor, w swej „strukturze” nie ma nic z „obwarowanej twierdzy”. Autor jasno wyraża swe oceny i poglądy, ale daleki jest od ideowego zaciętrzewienia czy fundamentalizmu. Jego propozycja to system otwarty, oczekujący wręcz, by wejść z nim twórczy, pobudzający myślenie dialog. Zdawać się może, że autor do niego zaprasza, prowokując wręcz w sposób bardzo ostry (co nie oznacza fałszu czy groteski), formułując jasno swe sądy i oceny. Lektura tej książki jest propozycją pewnego współ-myślenia z jej autorem, które ożywić ma krytyczną refleksję nad rzeczywistością i przewartościować często powierzchowny i schematyczny sposób kwalifikowania obserwowanych w świecie faktów. Uświadomiona zostaje czytelnikowi konieczność aktywnego analizowania znajdującej się w ciągłym rozwoju

rzeczywistości, która domaga się nieustannej akomodacji naszych o niej sądów do realnych zjawisk i procesów w nim zachodzących. Konieczna jest więc regularna rewizja prawdziwości naszych ocen i poglądów, która tylko wtedy ma sens, gdy będzie oparta na odkrywanej kategorii prawdy. To zachęta do nieustannej weryfikacji naszego poznania, która stanowić będzie panaceum na pokusę ulegania podszeptom postmodernistycznego sceptycyzmu, agnostycyzmu, nihilizmu i relatywizmu.

Autor rozbija pewne terminologiczne stereotypy i skostniałe struktury naszego myślenia, ukazując je w nowym świetle, podpowiadając pełniejszą, bogatszą możliwość interpretacji i rozumienia. Rodzi to świeżość myślenia i sprawia, że z nowej perspektywie patrzy się na obecne w kulturze zjawiska, opisywane w świeży i inspirujący sposób. Oczywiście wydawałoby się terminy – ideowo wyblakłe i treściowo przebrzmiałe, nie budzące intensywniejszych myślowych reakcji, nagle znowu stają się pretekstem do podejmowania twórczego dyskursu na temat otaczającej nas rzeczywistości. Reinterpretacja porządkujących myślenie słów-kluczy jest swego rodzaju interwencją w sferę naszego umysłu. To wielka wartość książki ks. Gaworka.

Recenzowana pozycja charakteryzuje się daleko idącą naukową uczciwością. Świadczy o tym solidnie przygotowany aparat naukowy. Szczególnie należy podkreślić nowatorstwo w przygotowaniu przypisów, które – oprócz normalnego odsyłania do źródeł – dają możliwość pogłębienia analizowanego zagadnienia, bądź odnalezienie ich rozwinięcia w innych, podpowiadanych przez autora *Utraconego blasku* pozycjach. Jak sam to określa w *Przedmowie*, „jest to zachęta skierowana do bardziej dociekliwych czytelników, by zapoznali się z treścią przypisu, gdyż zawarte w nim treści nie mają bowiem charakteru jedynie bibliograficznego” (s. 9). Tym bardziej potwierdza to postawioną już tezę o wprowadzającym charakterze tej książki.

Należałoby postawić pytanie o adresata *Utraconego blasku*. Klarowność, przejrzystość wyводу, dbałość o unikanie uproszczeń i wystrzeganie się filozoficznego żargonu sprawiają, że pozycja ta powinna być do przebrnięcia bez większych problemów również dla czytelnika nie stykającego się na co dzień z naukowo uprawianą filozofią. Co więcej, może być ona punktem wyjścia dla „oswojenia” egzotycznego i obcego dla wielu

ogrodu filozoficznych pytań i odpowiedzi. Książka w moim odczuciu jest skierowana do ludzi posiadających dwie zasadnicze cechy (lub chcących takie w sobie wzbudzić): odwagę w myśleniu i gotowość do działania. Ks. Gaworek sygnalizuje problemy, ukazuje ich konsekwencje w naszym życiu, tworzy projekty przyszłości dla dotkniętego kryzysem świata wartości. Problem został dostrzeżony, zdiagnozowany. Kolejny krok – odpowiedź i reakcja – należy już do każdego nas.

Ks. Jarosław Babiński